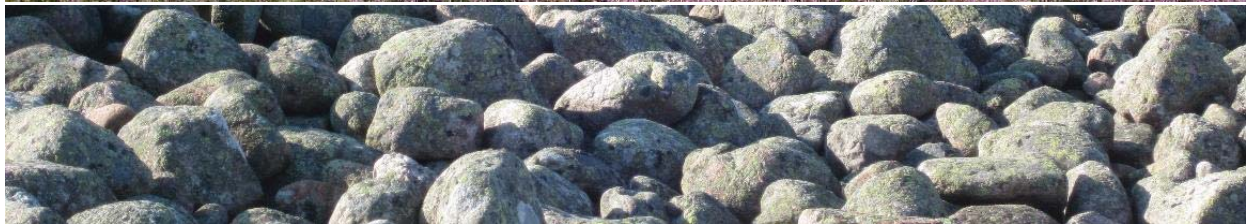

JURMO LANDSKAPSVÅRDSPLAN

Pargas stad
Emilia Horttanainen
6.10.2019

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	3
Ön Jurmo	3
Landskapsvårdsplanens syfte och mål	4
Arbetets gång	4
Lagar, program, markanvändningsplaner och planeringar, som styr planen	5
Natur- och landskapsskydd på Jurmo	6
2. NATUREN OCH MÄNSKAN FORMAR JURMO	7
Jurmos form förändras	7
Mosaik av ovanliga naturtyper	8
Jurmos fågelstation	9
Naturens tillstånd och hotfaktorer	10
3. LIVET PÅ JURMO FÖRR OCH NU	11
Spår av forntida bosättning	11
Byn på Jurmo och landskapet runtomkring	12
Jurmos hamn	13
Hur man rör sig på ön	14
4. JURMOBORNAS SYN PÅ LANDSKAPET OCH PÅ MARKANVÄNDNINGEN	15
Möte och allmänna tillställningar	15
Byggandet	15
Förutsättningarna för att kunna leva på Jurmo	16
5. LANDSKAPSVÅRD PÅ JURMO	17
Vad betyder landskapsvård?	17
Landskapsvårdens kontinuitet på Jurmo	17
Tallskogen	18
Torrängarna och heden vid skogens kant	19
Kyrkbacken	19
Mellan Hög- och Fårberget	20
Från Högbergskärret till tallskogens kant	21
Träsket	22
Sandens flora och fågelfauna	22
Betesstängsel	23
Naturvården kräver arbetskraft	24
Fornminnena tas fram	25
Att tälta på Jurmo	25
Rutterna och skyltningen	27
Pilgrimsrutten	27
Fornminnen längs med rutten	28
Skyltning med eftertanke och med tanke på naturen	28
6. MARKANVÄNDNING OCH BYGGANDET PÅ JURMO	30
Tillbyggnad av Jurmos by	30
Byns yttre områden och skötsel av dem	33
Hamnen utvecklas	34
Sorgen	36
Byggnadernas bygghöjd och grundandet	37
Jurmos själ i byggandet	38
Byggandet och skötsel av gårdar	39
Utedass och komposter	40
Bryggor och strandbyggnader	40
Brandsäkerhet	40
Ett levande Jurmo	41

1. INLEDNING

Ön Jurmo

Jurmo är en del av den tredje Stängselåsen (fin. Salpausselkä). Ön höjer sig ur havet i de södra delarna av Skärgårdshavet och är en av de i skärgårdsbandet ytterst liggande, befolkade öarna.

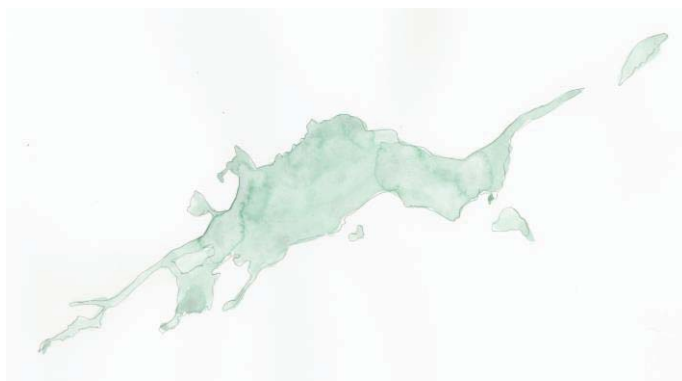
Landskapet är öppet och byn är tätbebyggd. Naturen är till största delen karg och består av öppna ljungedar och stenstränder, som är till sin naturliga form terrasserade. Det förekommer mångsidiga och artrika vårdbiotoper, som ängar och hagmarker, samt planterad tallskog, myrmarker och sandstränder. Floran är speciell och det förekommer flera hotade arter. Många fågelarter häckar på ön, som under våren och hösten är en viktig rastplats för flyttfåglar. Åtminstone sedan medeltiden har man bott, fiskat och hållit boskap på ön, vilket den öppna, kulturpåverkade naturen samt de arkeologiska kvarlevorna antyder.

Jurmo hör till riksomfattande, värdefulla landskapsområden och till Skärgårdshavets nationalpark. Byn på Jurmo är en nationellt värdefull bebyggd kulturmiljö. Med undantag av byn och hamnen är nästan hela ön ett naturskyddsområde. Därtill hör ön även till det riksomfattande programmet för skydd av åsar.

Förutom Jurmos huvudö, dvs. Hemlandet, hör även många andra öar till byn. Denna plan berör främst huvudön, som jag för enkelhetens skull kallar här för Jurmo.

Jurmo är en ca sju kilometer lång ön, som är till sin yta 280 ha och på sin högsta punkt 20 m ovanom havsytan.

De bofasta Jurmoborna är ca tio till antal, ett tiotal sommargäster förekommer och årligen besöks ön av tusentals turister.

Landskapsvårdsplanens syfte och mål

Genom att ta i beaktande trivseln och naturen på Jurmo, önskar man bibehålla och utveckla möjligheterna för att bo och tjäna sitt levebröd på ön. Målet är att bibehålla natur- och landskapsvärdena samt att ha en vacker, hållbar och fungerande byggd miljö. Skötseln av öns vidsträckta naturområden inverkar på landskapet. Även placeringen av byggnaderna och byggen inverkar på landskapet, liksom vägarna, rutterna, de samhällstekniska lösningarna, byggnadsmaterialen och tekniken, gårdarnas växtlighet och landskapsbyggandet. I planen har jag sökt lösningar till bland annat dessa angelägenheter.

Jurmos speciella karaktär, dvs. platsens själ eller anda, grundar sig på öns geologiska form samt på naturen och kulturen, som utvecklats på ön. Landskapsvårdsplanen strävar efter att vårda denna anda. För att bevara Jurmos kulturpåverkade natur, förutsätter det kontinuerlig skötsel och försiktigt nyttjande.

Öns livskraft beror mycket på naturens tillstånd. Att uppehålla Jurmos unika natur stöder generellt sett naturens mångfald, som i sin tur saktar ner klimatförändringen och hjälper till med klimatanpassningen.

Pargas stad lät utarbeta landskapsvårdsplanen och den är gjord av landskapsarkitekt Emilia Horttanainen tillsammans med Jurmoborna. Bofasta öbor och sommargäster samt entreprenörer, markägare och fågelstationens ornitologer har deltagit i arbetet. Pargas stad, NTM-centralen, Egentliga Finlands landskapsmuseum och Skogsstyrelsen representerade myndigheten.

NTM-centralen i Egentliga Finland, vars ansvarsområden är ärenden gällande miljö och naturresurser, har beviljat understöd för miljövård i skärgården, enligt Jurmos landskapsvårdsplan. Understödet är ett prövningsbaserat statsbidrag inom jord- och skogsbruksministeriets och miljöministeriets förvaltningsområden.

Arbetets gång

Det första besöket på Jurmo gjorde jag i april 2019, då jag bekantade mig med öns natur och landskap. I maj diskuterade jag med Jurmobor om landskapsvården, byggandet, boendet och ärenden, som är anknutna till näringsidkande. Jag gjorde också ett besök på fågelstationen och bekantade mig närmare med ön.

Under sommaren 2019 höll man två offentliga tillfällen. Under junimötet diskuterade man med Jurmoborna och markägarna om öns värden och om önskemål, som är anknutna till landskapet, boendet och livet på ön. Under det andra mötet diskuterade man boendet, verksamhetens gränsvillkor och tog fram alternativ till placering av byggnader. Planen blir klar under hösten 2019.

Lagar, program, markanvändningsplaner och planeringar, som styr planen

Enligt Finlands **grundlag** ligger ansvaret över naturen och dess mångfald samt över miljön och vårt kulturarv på oss alla. Planeringen styrs av **riksomfattande mål för områdesanvändningen**. Med hjälp av målen för områdesanvändningen vill man minska utsläppen från samhällena och trafiken, trygga naturens mångfald och kulturmiljövärdena samt förbättra möjligheterna att reformera näringarna. Med hjälp av målen anpassar vi oss också till klimatförändringens följder samt till extrema väderförhållanden.

I **landskapsplanen** har man tilldelat Jurmo en färjförbindelsehamn samt klassat ön som ett rekreationsområde. Jurmo är betecknad som ett viktigt område med tanke på kulturmiljön eller landskapet samt som Natura-område.

Jurmo hör till **delgeneralplanen för Korpo södra skärgård**, som är godkänd år 1998. Det nuvarande hamnområdet vid Rävsnäs samt viken mellan det nuvarande hamnområde och Moringharun är i generalplanen betecknade som ett båthamnsområde. Förutom bycentrumet och hamnen är Jurmo enligt generalplanen ett naturskyddsområde.

Delgeneralplanen för Jurmos bycentrum är från år 2000 och behöver förnyas. Med undantag för byggnadstomterna, var landområden i samägo fram till år 1990. Då förrättades storskiftet, som vårt lands sista. Delgeneralplanen utarbetades därefter. Bycentrumet utvidgades och byggnadsplatser placerades även på Hembergets södra sida och i tallskogen. Därefter har man byggt några hus på ön, varav två finns i skogen.

Byggnadsordningen, som är godkänd av Pargas stad år 2016, reglerar byggandet.

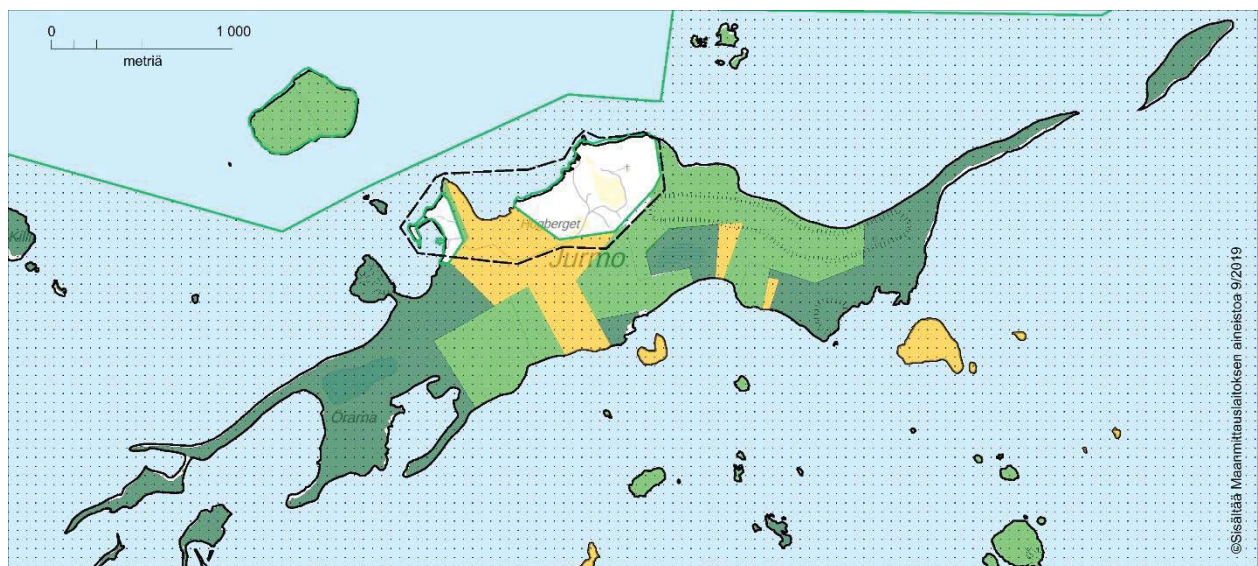
Skogsstyrelsen lät utföra en naturinventering och **naturvårdsplan**, som berör hela Jurmo (Naturvårdsplan för Jurmo, VästÅboland, Leif Lindgren, Forststyrelsen). Den kompletteras av **Naturutredning av kulturmiljöer på Jurmo 2019**, som Pargas stad lät utföra. Den är utarbetad av Lotta Lindholm-Normaja.

Landskapsarkitektstuderanden gjorde en landskapsutredning och ett förslag till en utvecklingsplan som ett kursarbete på Jurmo år 2017. Dessa planer har funnit till påseende för Jurmoborna och har inspirerat till diskussioner.

Natur- och landskapsskyddsprogram på Jurmo

Jurmo är på många sätt klassad som speciellt värdefull och skyddsvärd. De delar av Jurmo, som är statsägda och förvaltade av Forststyrelsen, hör till Skärgårdshavets nationalpark. Hela ön, förutom byn och hamnen, är en del av **Natura 2000 skyddsprogrammet**. Natura-nätverkets målsättning är att bevara naturens mångfald. Det är meningen att man förverkligar skyddet genom att grunda naturskyddsområden på Natura-områdena. Det har man till största delen redan gjort. Natura-nätverket kompletterades år 2018 med värdefulla marina undervattensmiljöer. Havsområdet runt Jurmo hör sedan tidigare till speciellt värdefulla havsområden, så beslutet inverkar inte på Jurmo. Jurmo hör också till det **riksomfattande programmet för skydd av åsar**.

Jurmo är en del av de nationellt värdefulla landskapsområdena och hör till **Skärgårdshavets kulturlandskap**. Landskapsområdena är representativa kulturlandskapshelheter, som valts bland Finlands tio Landskapsprovinser. Därtill är yttre skärgårdens havsrutt, som går mellan Utö och Berghamn, dvs. via Jurmo, föreslagen som ett regionalt värdefull landskapsområde. Byn och hamnen är ett nationellt värdefullt, bebyggt kulturområde.

- Del av Natura 2000-nätverket
- Nationalpark
- Privat naturskyddsområde
- Del av Natura 2000-nätverket, grundas ett naturskyddsområde
- Byggd kulturmiljö av riksintresse (RKY)
- Fornlämningsområde

Jurmos landskap och natur är på många sätt klassificerade som värdefulla

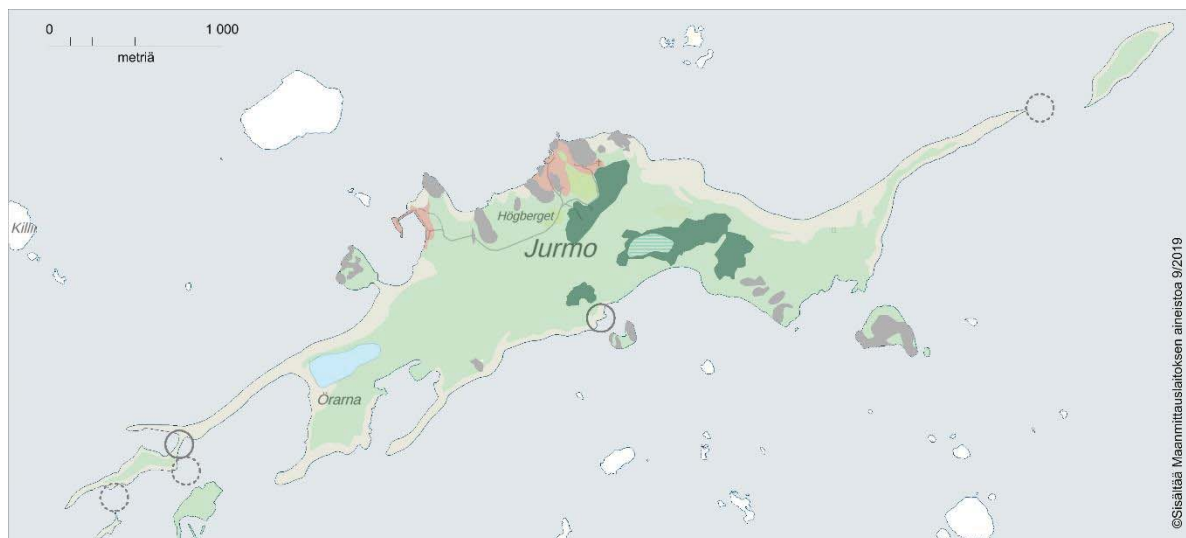
2. NATUREN OCH MÄNSKAN FORMAR JURMO

Jurmos form förändras

Stommen till Jurmos landskap formades under slutet av den senaste istiden, då ismassornas olika upptingsskeden födde ändmoräner, som kallas för Stängselåsarna. Tack vare landhöjningen steg ön upp ur havet för ett par tusen år sedan. Terrängen på Jurmo är låglänt och flackt. Den högsta punkten ligger ca 20 meter ovanom havsnivån. Jordmånen består av sand och sten och det förekommer enstaka berg. Speciellt intressanta är de långsträckta stenstränderna, som ligger vid öns norra strand. Den terrasserade strandprofilen, vid öns norra strand, har stormarna format efterhand under århundradens lopp.

Strändernas form har ändrats under århundraden och förändringar sker fortfarande. Landhöjningen och vågorna, som bearbetat havsbotten, formar stränderna. Landhöjningen på Jurmo är idag knappt halva centimetern per år och höjningen avtar efter hand. Klimatförändringen och det stigande havsvattenståndet, inverkar dämpande på landhöjningen. Man kan inte göra exakta prognoser hur havsvattenståndet kommer att stiga, men vattenståndets höjning är snart kraftigare än vad landhöjningen är och man antar att den dessutom accelererar.

Stränderna formas främst av svallvågor. Då vindarna blir kraftigare, kan denna naturliga process förstärkas. Svallvågor bildas även av den båttrafik, som använder djupvattenrutten norr om ön. Den snabbaste förändringen skedde vid Sorgens strand, då vinterstormarna år 1980 begravnade en unik, källpåverkad algstrand under stenmassorna och en sötvattensgöl bildades. Under 2000-talet har Estrevlarna i väst vuxit samman med huvudön. Jurmos nordöstra udde, Österrevet, kan i framtiden växa ihop med den närliggande ön Sanden.

Jurmos landskap är öppet och havet formar stränderna

Mosaik av ovanliga naturtyper

Landskapet på Jurmo är allmänt sett öppet och tydligt, men det består av ett flertal naturtyper, som är små till ytan. Jurmo är 280 hektar stort. Av det är två tredjedelar vårdbiotoper, till största delen ljungedar. Växtligheten är avvikande jämfört med andra öar. Det förekommer flera hotade naturtyper och biotan är artrik. En del av växtarterna finns inte någon annanstans i vårt land än på Jurmo. Växtligheten har utformats tack vare århundraden av löpbränning och bete. För att bevara naturens mångfald krävs det fortsatt skötsel, betesdjur och löpbränning.

Det berättas att det funnits tallskog på ön, men att skogarna skulle ha förstörts under 1500-talet. Idag består Jurmos skogar enbart av klibbalsskogar och den planterade tallskogen.

Det förekommer flera olika ängar på Jurmo, ss friska och fuktiga, kalkpåverkade ängar, mad- och alluvialängar samt torrängar. Därtill förekommer det små kärr, hagmarker, havsstrandängar och sandstränder. Jurmos betydelse då det gäller skyddande av naturens mångfald, påvisar de 21 naturtyper, som är skyddade enligt EU:s direktiv och 30 nationellt hotade naturtyper, som förekommer på ön. Det förekommer över hundra hotade och sårbara arter.

Ön, som i första anblick ser karg ut, har mångsidiga och rika naturtyper. På bilden Träsket på våren.

Jurmos fågelstation

Åbo fågelförenings fågelstation ligger på Jurmo. Man har gjort metodiska uppföljningar av fågellivet och ringmärkt fåglar på ön sedan år 1962. De uppgifter man samlar är viktiga för forskningen t.o.m. från internationell synvinkel sett. Nyligen utnyttjade man uppgifter samlade på Jurmo vid en forskning om klimatförändringens påverkan på fåglarnas vårflytt. Uppgifter har även använts under skyddsarbeten, t.ex. under den senaste hotklassificeringen av fåglar.

Fågelstationens ornitologer räknar fåglar dagligen från vår till sen höst längs med utstakade rutter, som har förblivit oförändrade allt sedan verksamhetens början. Det är viktigt att rutterna är de samma för att kunna få ett så jämförbart material som möjligt. Även under vintern samlar man information om fågelfaunan, fastän då inte lika regelbundet.

Under vår- och höstflytten samlar man information gällande flyttfåglar. I tallskogens norra del och vid Träskets västra och norra strand finns det ställen för fågelnet, som används för ringmärkning. Flyttande fåglar, som rastar på ön, fastnar i näten, de mäts och ringmärks. I olika habitat ringmärker man olika arter. Man öppnar näten tidigt på morgonen under höst- och vårflytten och näten kontrolleras ofta.

Fågelstationens ansvariga ornitologer håller Träskets rikkärr, dvs. den norra, fuktiga kanten, öppen. Här förekommer värdefulla växter.

Man observerar fåglar dagligen längs med Jurmos konstanta rutter och ringmärker fåglar under flyttsäsongerna

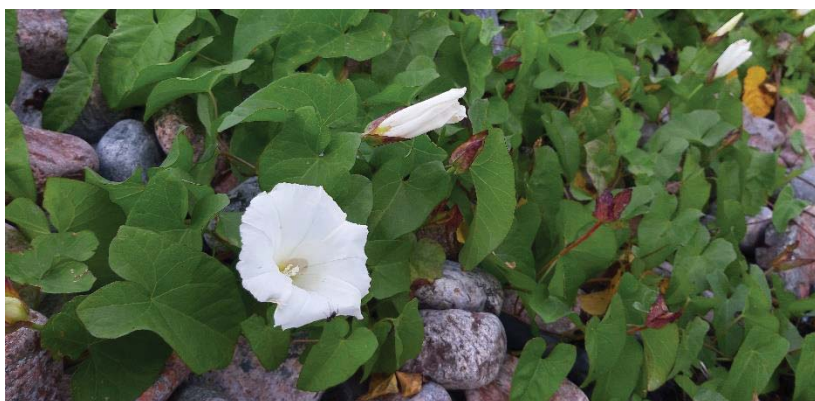
Naturens tillstånd och hotfaktorer

Globala faktorer, som inverkar på Jurmos natur, är klimatförändringen, försvagandet av naturens mångfald, nedskräpning och kemikaliserings. Kulturpåverkad natur hotas dessutom av brist på vård och användning. Klimatförändringen inverkar både på artsammansättningen och på människans verksamhet.

Ytvattnets ekologiska tillstånd i Skärgårdshavet är tillfredsställande (på skalan dålig, försvarlig, tillfredsställande, god och utmärkt). Klimatförändringen inverkar på havens ekosystem. Östersjön är eutrofierad och botten lider av syrebrist. Grönalger och blågrönalger har blivit allt vanligare i Östersjön och de samlas längs med stränderna som illaluktande täcken. Blåstången har minskat radikalt i Skärgårdshavet och man väntar en fortsatt minskning. Fiskstammen har minskat och idag idkar man just inget fiske i Jurmos vatten.

Skadliga främmande arter, som kan hota vår naturliga biota, har även så tagit sig till Jurmo. Vresrosen växer på olika ställen på ön. Den erövrar lätt nya områden tack vare sitt kraftiga rotsystem. Med hjälp av de flytande nyponen kan arten dessutom sprida sig till andra ställen. Man har försökt att bekämpa busken med att rensa bort den. Därtill förekommer det dessutom iallafall blomsterlupin, druvfläder och vit snårvinda samt eventuellt andra främmande arter. Bergtallen växer på Sanden. Av främmande djurarter förekommer det bl.a. mink och mårhund, som man fångat med fällor.

Det är på markägarens ansvar att bekämpa skadliga främmande arter. Inom skyddsområdet sköter man om bekämpningen och utrotandet av arter tillsammans med statens ämbetsverk och markägare. Mer om främmande arter och hur man bekämpar dem finns att läsa på portalen för främmande arter i Finland vieraslajit.fi. Där kan man rapportera observationer av främmande arter.

Vit snårvinda blommor mellan Moringharuns stenar

3. LIVET PÅ JURMO FÖRR OCH NU

Spår av forntida bosättning

Jurmos huvudnäring har varit fiske under hela den tid ön varit bebodd, förutom under de senaste tiotal åren. Därtill har man jagat säl och fåglar samt samlat in ejderdun. Man har haft kor och får på bete allt sedan medeltiden. Betet nästan upphörde under 1970-talet, men fick dock en ny start. Idag går några alpackor på bete på ön och under sommaren betas hedarna av höglandsboskap.

Det finns stencirklar, s.k. munkringar på ön. Vilket ändamål de har haft, känner man inte till, men man antar att de hör ihop med fångst och tillfälligt boende. På öns högsta punkt har det stått en gammal kyrka. På det östra näset förekommer det rester av ett kapell.

På Moringharun, som är ett skär, förekommer det rester av tomtning. Skäret ligger nära hamnen och är förenad med huvudön med ett näs. Skäret fungerar också som tältplats. Tomtningsresterna kom fram då Skogsstyrelsen gjorde naturvårdsåtgärder och man rörde bort enar. Fler fornminnen kom fram då man brände Moringharuns västra hed.

En fornminnesutredning har gjorts år 1996. Det finns rester av en flygbas från det först världskriget. Man har för avsikt att dokumentera den inom nära framtid. Man har föreslagit att Jurmos munkringar skulle tas med på en lista över nationellt värdefulla fornminne. Museiverket håller på att utarbeta listan.

Fornminnesplats, s.k. munkring

Byn på Jurmo och landskapet runtomkring

Det förekommer enbart få ställen som lämpar sig för boende på Jurmo. Byn är i tiderna byggd invid stranden av en skyddad vik. Genom landhöjningen har viken vuxit igen. Istället har man fått god odlingsjord mitt i byn. Vyn över byn domineras av berghällarna, som i tiderna varit "vikens" stränder, samt av tallskogen, som ligger bakom Ängens avlånga gräsyta. Norr om byn står kyrkan för sig själv på ett berg väl synlig. Från kyrkans berg har man vy ut över havet, hedarna och stenstränderna i öst samt ut över Ängen, som kantas av byn.

Det har ursprungligen funnits fyra hus i byn. Nya hus och uthus har byggts mellan dem och den södra delen av byn är mycket tät. Det gamla byområdet har vuxit till sig en aning och idag förekommer det även stugor söder om Hemberget. Därtill finns det två nyare hus i tallskogen. Man har lämnat Ängen obebyggd – visserligen ligger några av de nyare byggnaderna nästan på ängen, nära strandremsan och dräneringsdiket.

Vid byns strand finns det bryggor och små vikar mellan bergen för bybornas båtar. Byggnaderna närmast stranden är bastun, stugor och lider. Vindmöllan och strandskjulet invid Norrgrannas bjuder på gamla minnen från forna tider och forna levebröd.

Då man studerar byn på avstånd syns kyrkan och boningshuset, som byggdes på 1990-talet vid Kvärnbacken på Ängens västra sida. Dessa två byggnader höjer sig ovanom de andra. Kvärnbackens hus är också det första huset, som kommer emot en då man närmar sig byn längs med vägen. Man har byggt två hus i tallskogen. Av dem är det ena gömt inne i skogen, emedan det andra höga huset, med sitt torn och sin öppning i skogen, syns väl då man betraktar skogen från byns strand.

Bland byns åretrunt- och fritidsbostäderna, förekommer det hyresstugor. I byn ligger också fågelstationen, dvs. en röd liten stuga nära Norrgrannas. Den är placerad närmast kyrkan. Det är det första huset vid byns kant då man kommer från öst. Ornitologerna är mycket i rörelse och går främst genom tallskogen eller över kyrkbacken mot öns näs. Jurmo Inn, som ligger i skogen, fungerar som en restaurang och erbjuder också inkvartering. Turisterna hänvisas främst till kyrkan och rör sig nära Norrgrannas, där även största delen av hyresstugorna ligger. Byns södra och äldsta del är privat område, där man bor tätt ihop och gårdarna går in i varandra. Stugorna söder om Hemberget är hyresstugor. En del av besökarna går längs med byns strand och något fåtal går in i byn längs med stigen, som kommer från Högberget och stranden.

Vyn från skogskanten över Ängen mot byn

Jurmos hamn

Hamnen på Jurmo grundades på sitt nuvarande ställe först under 1900-talet. Färjan började gå till Jurmo år 1962. Färjfästets brygga är av betong. Den steniga vågbrytaren skyddar hamnbassängen, som fylls under sommaren av segelbåtar. Hamnens tjänster är placerade i de små traditionella byggnaderna nära stranden och vid bryggorna. Skogsstyrelsen Naturstuga ligger för sig själv och i närheten av den finns en hyresstuga. En bastu ligger för sig själv i Rävärnsnäsets öppna landskap. På vågbrytaren finns det båtskjul. Alla byggnaderna har sadeltak och är målade med rödmylla, förutom det gamla, grå skjulet, som ligger nära färjfästet. De bildar en enhetlig, fastän en aning splittrad, helhet. Hamnens vy är öppen och det förekommer inte begränsande landskapselement. Berget, som ligger nära färjfästet och bredvid husen, är en viktig fast punkt i terrängen. I det öppna landskapet har de fåtal träden också en roll: rönnarna och en vacker tall bredvid stranden och vägen.

I hamnen på Jurmo finns en butik och ett café

Hur man rör sig på ön

Besökarna rör sig främst till fots, men också med hyrcyklar. Byborna rör sig och transporterar saker mellan byn och hamnen också med bil. Därtill använder man fyrhjuling och traktor. I hamnen finns det skyltning, som visar var campingområdet ligger. Man går till området längs med en strandstig och över stenar. Besökarna föredrar vandringsrutten, som går från hamnen till Högberget, till byn och kyrkan samt rutten som går över heden mot öst mot munkringarna och fornlämningarna. Ornitologernas dagliga rutten går mot öns båda näs samt längs med Träskets strand och i tallskogens norra del.

Det finns flera hjulspår längs med de steniga stränderna och hedarna. Det är förbjudet att åka med körfordon på skyddsområdet. Till undantagen hör att samla ihop drivved, till vilket Jurmoborna har lov. Det bör dock göras främst då marken är frusen och längs med redan befintliga hjulspår. Tidigare har man forslat virket med båt.

Då man går till fots används främst stigar, vägar och hjulspår, men man går också längs med stenstränder och rev. Vandrandet verkar inte skada stenstränderna. De slitna stigarna nära fornlämningarna, utkiksplatserna och till en viss grad vid fåglarnas ringmärkningsställen, bevittnar om den stora mängden besökare.

I hamnen och vid vägnas och stigarnas korsningar finns det skyltning. Dessa leder besökarna till kyrkan och fornlämningarna dvs. till munkringarna. Man har tidigare märkt ut fornlämningarna med fornlämningssymbol på trästötar. Förbudet att beträda fågelskyddsområdet, som ligger i öns västra del, är utmärkt med skyltar, som syns bra i terrängen. I hamnen, i naturstugan och i hyresstugorna kan man få tilläggsuppgifter om skyddsområdena och rutterna.

Hjulspår korsar den enrika heden

Under fåglarnas fridlysningstid, får bara de som inventerar fåglar gå till den västra udden

4. JURMOBORNAS SYN PÅ LANDSKAPET OCH PÅ MARKANVÄNDNINGEN

Möten och allmänna tillställningar

Jag träffade Jurmobor under våren då jag besökte ön och under två allmänna tillställningar under sommaren 2019. Under den första tillställningen fyllde deltagarna i ett frågeformulär och var och en fick kommentera övrigas svar med + och - -märken. Under det andra tillfället på sensommaren, användes förstudier på kartor som grund för diskussionen. Med hjälp av klistermärken och med text tillade man bl.a. förslag på byggplatser, tjänster och infoskyltning på kartorna. Under alla tillfällen var stämningen god och uppbyggande. Inga större meningsskiljaktigheter kom fram, däremot hade man mycket gemensamt gällande känslor och idéer runt Jurmo.

Man var eniga om att det bästa med Jurmo är naturen. Man satte värde på vyerna och på landskapets öppenhet. Goda minnen är ofta sammankopplade med naturen, fiske och fåglarna, till olika ställen på Jurmo och till utflykter till öarna, till simturer, skinnande, samlande av ved o.s.v., men även till människor och fester.

Miljöförändringen inverkar på livet på Jurmo. Förut fanns det mer fisk och havsfåglar. Det fanns husdjur på ön och man fick egen mjölk. Å andra sidan har livet blivit lättare då man fått elektricitet och färjeförbindelse.

Naturen och de vida vyerna är kära för Jurmoborna

Byggandet

De önskingar gällande byggande, som öborna presenterade, var måttliga. Man föredrog låga och småskaliga byggnader, som passar in i den traditionella miljön. Man ville koncentrera byggandet till byn och till hamnen samt till att utvidga bysamhället. Då det gällde att bygga och var byggnaderna skulle placeras, var man av olika åsikt. Man ville ha mindre tomter – men man önska också större byggnadsrätter. Man

föreslog byggnadsplatser väst om byn nära stranden, nära kyrkan och ännu norr om kyrkan nära stranden. En del ville spara skogen från byggandet, men det kom även fram tankar om att bygga i skogen och strax utanför skogskanten. Man presenterade också en idé om att bygga små byggnader för bybornas eget bruk, på Sorgens strand, där det traditionellt funnits strandbodnar.

Förutsättningarna för att kunna leva på Jurmo

Man hoppas att befolkningmängden i framtiden skall vara på nuvarande nivå eller högre, samt att det finns förutsättningar för både semester- och fast bosättning. Alla önskar inte till befolkning, utan vill att Jurmo förblir som tidigare.

Man behöver förbindelser, bredband, el och post även i framtiden. Man funderade över möjligheter för människor i olika åldrar, även åldringar, att bo på ön. För att utveckla Jurmo behöver man hyresbostäder och boendemöjligheter för åldringar. Det är viktigt att ha rinnande vatten, då man blir äldre.

Man anser att turismen är viktig även i framtiden, men man vill inte utöka näringen. Man behöver mer tjänster i hamnen för turister och man önskar freda byn för enbart boende. Det kunde finnas t.ex. konstnärsresidenser eller enkla stugor "fiskelägen" i hamnen. Toaletter och bastun bör det finnas tillräckligt av.

För att kunna vara bofast på ön, förutsätter det att det finns arbete, vilket enligt Jurmoborna kunde – förutom turismen – vara småskalig industri, hantverk, båtbyggeri och annan företagsverksamhet, som hör ihop med båtverksamhet, växthusodling mm. Som önskan har man att inte behöva köpa sådana tjänster utifrån som öborna själv kan sköta.

En anledning till oro är eldfaran, eftersom det är sällan regnigt och elden kunde sprida sig snabbt på den torra heden. Det är ofta annorlunda väderleksförhållanden på Jurmo än vad det är i den inre skärgården, dvs. det kan vara mycket torrt fastän det regnar på annat håll. Varning för brand kunde gälla t.ex. i Åbolands skärgård, inte i hela skärgården. Byföreningen planerar en havsvattenslang och brandposter i byn.

Förändringen i fastighetsskatten, som kom som en överraskning i år, orsakar ovisshet gällande framtiden. Man bör betala fastighetsskatt även för skyddsområden, men man har ansökt och fått ändring till beslutet.

Jurmos hamn

5. LANDSKAPSVÅRD PÅ JURMO

Vad betyder landskapsvård?

Med landskapsvård menar man skötselåtgärder, med vilka man eftersträvar att forma landskapet, så att det är från människans synvinkel angenämt. Med skötselåtgärderna vill man också spara samt framhäva landskapets skönhet och trivsamt. Det kan betyda till exempel att man öppnar upp vyer genom att fälla träd och röja buskagen, att man framhäver ett landmärke, ett vackert naturobjekt eller en byggnad. Det betyder också att forma eller avgränsa landskapsrum och att förtydliga rutten. Man kan också vårda landskapet genom att tilläggsplantera träd. Med landskapsvård kan man inverka på mikroklimatet och på ljus- och vattenförhållanden.

Meningen med naturvård är att uppevara och förbättra naturens mångfald. Man talar ofta om naturvård i samband med vård av ekonomi- och naturskog och med det menar man åtgärder, som gynnar naturen eller människan på annat sätt än ekonomiskt. Det betyder t.ex. att skötsel av vårdbiotoper kan inbegripa både landskaps- och naturvård. Med båda kan man inverka på det lokala mikroklimatet och på ljus- och vattenförhållanden.

Mina förslag på vårdåtgärder av naturen på Jurmo är menade att öka både på människans trivsel och på naturens mångfald.

Landskapsvårdens kontinuitet på Jurmo

Skogsstyrelsen lät göra en naturinventering och en detaljerad naturvårdsplan år 2009 och har förverkligat den inom ramen för tillgängliga resurser. Under somrarna 2012, 2014 och 2015 ordnade WWF talkoläger, då man røjde enbuskagen från de mest värdefulla kalktorrängarna. Skogsstyrelsens personal brände torrängs- och hedområden under några år på 2000- och 2010-talet.

För att förbättra betesområdenas kvalitet, har man bränt områden på ön senast på 1920-talet. Höbärgning och hamling har upphört helt. Betet var obetydligt från 1970-talet till 2000-talet, men har därefter förbättrats då höglandsboskapen har betat på ön under somrarna. Det förekommer också några alpäckor på ön. Mängden betande djur är liten jämfört med den mängd, som har format Jurmos natur och hållit landskapet öppet och naturen mångsidig. Med tanke på Jurmos natur och för att underlätta de landskapsvårdsåtgärder, som annars kräver talkoanda, skulle det vara viktigt att få mer boskap till ön. Fåren är lämpliga landskapsvårdare.

Naturvårdsplanen ger fortfarande goda riktlinjer för naturvården på Jurmo. Inom by- och hamnområdet beaktar man dessutom de resultat naturutredningen, gjord sommaren 2019, ger. Resultaten kompletterar och uppdaterar naturvårdsplanen.

Härnäst presenterar jag observationer, som är viktiga med tanke på användningen av vissa viktiga landskapsområden, samt några brådskande skötselåtgärder.

Tallskogen

Tallskogen är planterad på 1930- och 40-talet för att ge byn vindskydd och virke. Träden står i raka rader och undervegetationen består av gräs- och örtrik växtlighet. Fastän skogen inte är till sin flora speciellt värdefull, är den en fascinerande plats med tanke på den lokala historiken; som ett minne av en stor talkoinsats. Skogen ger det vindskydd, som behövs, samt skugga och skyddsplats för fåglar. Tallskogens landskaps- och skyddande värde har ökat efter det att träden spritt sig mot öst, mot åsens kam, där träden formar en ny och mer naturlig skogskant. Här förekommer självsådda tallar och ogenomträngliga enbuskagen. Under 2000-talet har man gallrat bland tallarna för att hålla heden öppen. Invid tallskogens kant har man sparat enstaka, vackert formade träd, som en skyddszon, som dämpa vindstyrkan.

Man har byggt två hus inne i skogen. Då man ser på skogen från byns strand, noterar man i trädbeståndet en öppning, som bryter den annars enhetliga skogsprofilen. Skogens möjlighet att dämpa vindens styrka är svagare där trädbeståndet är smalare. Öppningar i skogen ökar vindens turbulens och risken för trädfällan.

På det stället där husen står, är det viktigt att låta skogen växa och sprida sig ända fram till stigen, som går mot åsen. Förövrigt sparar man trädbeståndet vid åsen bara fram till skogens nuvarande kant. Största delen av de enstaka s.k. landskapsträden, som växer på den östra sidan om den nuvarande skogskanten, sparas. Däremot röjer man bort nya trädplantor, som växer på heden. Med röjningsåtgärder och bete bör man förhindra enarna att sprida sig ut på heden. De enar, som växer under tallarna invid skogskanten, kan sparas i.o.m. att de optimerar vindskyddseffekten och styr stigens linjedragning samt begränsar och skyddar privatlivet på gårdarna.

Vindarnas väntas blir kraftigare efter hand i.o.m. klimatförändringen, vilket betyder att skogens roll som vindskydd blir allt viktigare. Ifall man bygger mer inne skogen, bör man undvika att göra vindtunnlar och långsmala håll i skogsbeståndet. För att ta sig till de nya byggplatserna, bör man inte göra nya infartsvägar in i skogen, utan istället använda de två redan befintliga vägarna, som leder till de nuvarande husen. Gårdsvägarna kan börja från samma punkt och sprida sig som en solfjäder åt olika håll eller flera hus kan använda en och samma väg. Man bör spara trädbeståndet och skogens bottenvegetation invid väggkanten.

Tallskogen är en betydelsefull rastplats för flyttfåglar och viktig för fågelforskning. Det är därför viktigt att bevara möjligheterna för att ha fågelnet och för ringmärkning i skogens norra del.

Man ringmärker rastande flyttfåglar i tallskogen.

Torrängarna och heden vid skogens kant

Jurmoborna började med landskapsvårdsarbetet under sommaren 2019 och fällde tallar på heden sydväst om tallskogen. Det var till förmån för naturens mångfald och gjorde vyn tydligare. Röjningsarbetet kan ännu utvidgas till träd, som växer närmare den ursprungliga skogskanten, där heden håller på att växa igen. Om man så önskar, kan man spara träd i grupper eller som solitärer.

Söder om Ängen, runt korsningen av Byvägen och Åkershamn finns vackra och värdefulla ängar, som utvecklats under år av bete. Det lämpligaste sättet att bevara naturtyperna är genom bete. Det gamla fårstängslet finns ännu kvar. Även bollplanen och gräsheden invid, är fina, representativa och mycket hotade naturtyper. Man kan fortsätta klippa bollplanens gräsyta och sparka boll utan att naturvärdena hotas. Ängen tål dock inte mer än det nuvarande slitaget. Ifall man vill sparka mer boll, kunde man grunda en bollplan t.ex. vid Ängens östra kant. Gräsytan, som ligger utanför bollplanen, kan slås en gång per sommar, tidigast i juli. För att gynna den späda växtligheten, bör slåtterresterna samlas ihop och föras bort.

Nära bollplanen har man i talkoanda fällt tallar, vilket gynnar hotade ängs- och hednaturtyper

Kyrkbacken

Norr om kyrkan och tallskogen är heden representativ. Naturtypen klarar av rätt hårt slitage, ifall man använder stigarna. På vissa ställen kan det slitage vandrande fötter orsakar, vara t.o.m. till nytta och hindra enen från att sprida sig. Landskapsmässigt är stället viktigt och vyn är öppen. Backen är som en port mellan byn och det karga hed- och stenlandskapet, som öppnar sig mot nordost.

Kyrkans framsida samt vyn, som öppnar sig bakom kyrkan.

Mellan Hög- och Fårberget

Området mellan Högberget, byvägen och Fårberget samt havsstranden är till största delen rished. På he- den finns det tidvis fuktiga, avlånga ängsytor, som klassificeras som hotade naturtyper. Ängarna håller på att växa igen och den ostligaste ängen är den som är mest igenvuxen.

Jurmoborna fällde björkar norr om Högberget under sommaren 2019. Nu ser man åter havet från byvä- gen. Trädfällningen och buskröjningen bör fortsätta runt ängarna. Hela området skulle gynnas av bete.

Vyn från Högbergets norra brant mot byn är nu öppnare. Långt borta till höger syns de igenvuxna ängarna.

Från Högbergskärret till tallskogens kant

Söder om Högberget ligger en alluvialäng, Högbergskärret, som representerar en starkt hotad naturtyp. Ytan lider av torka i.o.m. att regnen har blivit färre och översvämningar är ovanliga. Naturtypen lider också av brist på skötsel. Runtomkring växer enen tätt.

Heden håller på att beskogas på många ställen. Den borde skötas enligt naturvårdsplanen: enarna och andra trädplantor borde röjas bort. För att förnya ljungen borde heden brännas då och då och betet borde omfatta hela området.

Heden behöver vård: enarna bör röjas bort, ytan brännas och området bör tas i bete

Träsket

Klibbalarna håller på att ta över på Träskets kärr och det fina rikkärret håller på att växa igen. Den lilla fördämningen, som är gjord i dräneringsdiket, räcker inte till för att hålla vattennivån tillräckligt hög. Man har också rivit fördämningen ibland. Fördämningen borde förbättras och klibbalarna bör tas bort.

Ännu juni var Träskets södra kant våt

Sandens flora och fågelfauna

På 1930-talet strandsatte ett lass med bergtallar på Sandens strand och tallarna började växa på ön. Det har tidigare funnits många häckande ejdrar på ön och man har samlat dun där. Bergtallarna erbjuder fåglarna goda, skyddande ställen.

Ejdrarna lever nu i ett övergångsskede. De håller på att förflytta sig från yttre skärgården till den inre. Orsaken är rovdjur, som är klassade som främmande arter ss mink och mårhund. Dessa har spridit sig till den yttre skärgården. Man strävar efter att utplåna dem från den yttre skärgården med hjälp av jakt. Havsörnen är också vanlig idag.

Bergtallen är en främmande art, som tränger undan våra ursprungliga växter. Man önskar dock inte att röja bort Sandens bergtallar helt och hållet p.g.a. deras kulturhistoriska värde. Man lämnar ca en tredjedel av bergtallarna kvar och väljer främst de täta bestånd, som erbjuder ett gott skydd. Höga tallar tas bort, eftersom de är glesa och ger inget skydd. Istället erbjuder de goda utkiksplatser för rovfåglar.

Betesstängslet

Det behövs stängsel på Jurmo för att betestrycket ska kunna regleras både plats- och tidsmässigt. Enligt Leif Lindgrens plan från år 2009 skulle betet utföras i tre skeden. Från början av betessäsongen betas öns inre delar fram till midsommar. Efter midsommar fram till slutet av juli betas den östra delen och även den västra delen, efter fåglarna fredningstid. Den här planen är från naturvårdssynvinkel fungerande. Kreaturen går inte till Moringharun, eftersom de undviker stenig terräng. Det lönar sig att hålla djuren borta från hamnen under turistsäsongen. På Rävarnäs, som ligger nära hamnen, och i Högbergets omgivning samt på Moringharun kan man ha får även under turistsäsongen, eftersom djuren ofta upplevs vara mer livgivande i miljön än störande. Det lönar sig dock att begränsa fårens tillträde till den byggda hamnen med stängsel.

Idag förekommer det också stängsel vid tomtgränserna, var de inte behövs med tanke på naturvård. De områden, som ligger utanför betesområdena, håller på att beskogas, artsammansättningen och vyn förändras och områdena kräver kraftigare skötselåtgärder samt bete.

Stängslen syns på långt håll och man kan uppleva dem som störande i landskapet. Fastän stängslen har många portar, begränsar och styr stängslen vandraren i oönskad riktning. Längs med stängslen har det bildats nya stigar.

Stängselstolpar av trä passar bäst in i landskapet. Då man förnyar stolparna, kan man istället för impregnerade använda grånande stolpar. Granstolpar är rätt hållbara, ifall man sveder den delen, som kommer ner i marken. Stolpar, som inte är impregnerade, kan förstöras genom att brännas.

BETESMARK

- 1 Försommarbete
- delar av skog kan inkluderas
- 2 Sommarbete
- 3 Höstbete

- Får under hög turistsäsong,
nöt under lågsäsong
- Får under lågsäsong

STAKET

- Betesstaket enligt naturvårdsplanen från år 2009
- Betesmarken kan delas upp längs med stigen
- Betesstaket i hamnen

VIKTIGA LANDSKAPSVÅRDSOBJEKT

- A Värdefulla torrängar
- B Ängs- och hednaturtyper
- C Hed och alluvialäng

Alpackorna och höglandsboskapen sköter om landskapet

Naturvården kräver arbetskraft

Kulturlandskapets, ängarnas och hednaturens skydd kräver konstant skötsel, arbetskraft och betesdjur. Man kunde ordna talkon i framtiden i samarbete med Skogsstyrelsen, naturorganisationer och Jurmobor. På Jurmo önskar man speciellt talkohjälp med att röja bort enarna från hedarna. Talkoobjekt kunde också finnas efter behov i själva byn. Under talkodagar kunde man göra arbeten, som är anknutna till djurskötsel, som t.ex. att reparera stängsel och göra hörarbete.

Naturvårdsarbetena är oundvikligen arbetskraftsintensiva. Man måste ta sig fram längs med gamla stigar och hjulspår och för det mesta kan man inte röra sig med motorfordon eller använda tunga maskiner. Arbeten, som kräver maskinkraft ss att köra bort fällda träd, måste göras under den tiden på året då marken är frusen eller helst då det finns snö, så att inte markytan eller växtligheten skadas.

Att samla drivved för Jurmobornas behov och att samla skräp från stränderna, kunde göras med talkohjälp. Man måste bära skräpen från stränderna till hamnen eller forsla dem med båt. Ifall markytan fryser och blir tillräckligt hård, kan man forsla drivveden också över landområden.

Att bekämpa de främmande, invasiva arterna hör också till lämpliga talkoarbeten. Det lönar sig att rensa bort vresrosen då den ännu är en liten planta. Rosen kan göra rötter, som är tjocka som handleden. Rötterna tränger sig djupt ner i sanden och under stenar. Blomsterlupinen kan grävas upp med rötterna. Rensningsarbetena bör göras kontinuerligt under några år, tills man helt fått bort rötterna och jordmånens fröreserv är tomt.

Grönalgerna har blivit allt vanligare i Östersjön och de har trängt undan blåstången. Vid behov samlar man ihop och för bort grön- och blågrönalger, som bildar illaluktande täcken på stranden. Blåstången hör till Östersjöns normala växtlighet. Blåstångsvallar tar man bort bara ifall de hotar strandväxtlighet, som är i fara att försvinna.

Som talkoarbeten kan man också göra arbeten, som hör ihop med själva byn och byggnaderna där. Sådana arbeten kan vara t.ex. att reparera eller bygga stängsel samt djurskötsel. Då man faller lövträd, kan man

med detsamma göra lövknippen åt betesdjuren. Eftersom det finns knappt om ved för öborna och mat för djuren, lönar det sig att ta till vara allt trämaterial ifall man bara får ihop tillräckligt med talkoarbetskraft.

En expert, inom natur- eller kulturlandskapskännedom, som har kännedom om Jurmo och det praktiska arbetet samt kännedom om de lokala ståndpunkterna, bör delta i planerandet och dirigerandet av talkoarbetet.

Fornminnena tas fram

Av fornminnena ligger munkringarna samt kapellet och den gamla kyrkruinen vid stigar, som används mest. De är relativt lätta att hitta i terrängen, men är omslutna av lågväxta enbuskagen och delvis också täckta. Även kasernernas och hangarens rester, som är från första världskriget, är intressanta, ligger nära hamnen och är lätta för besökare att hitta.

Enarna bör med jämna mellanrum röjas bort från fornminnena. Även bete hjälper till att hålla fornminnena synliga. Då man planerar och förverkligar fornminnenas skötselarbeten, bör det alltid finnas med expertis.

Att tälta på Jurmo

Tältandet på Jurmo är begränsat till Moringharun, som är en ö väst om hamnen och som är bunden till huvudön via ett stenigt näs. Moringharun är, tack vare sin placering, lämplig som campingplats, eftersom den ligger för sig själv men är ändå nära hamnens tjänster. Marken är stenig och det förekommer få bra tältplatser, men ändå tillräckligt med tanke på efterfrågan. Mängden campare är rätt liten och består främst av några få personer, som kommer till ön för ett långt sommarveckoslut, från torsdag till söndag.

Nära näset på Moringharun finns en lägereldsplats. Platsen är avskärmd från omkringliggande natur med brunnsringar och med ett metallbotten, som hindra elden från att sprida. Nära intill finns en skydd för ved. Moringharun lämpar sig för en lägereldsplats, eftersom elden inte har möjlighet att sprida sig därifrån till andra ställen på Jurmo. För servicebåten är det en kort sträcka från hamnen till Moringharun. Det finns inte uthus på ön, däremot är tanken att gästerna skall använda hamnens uthus. Sträckan till hamnens uthus är dock rätt lång längs med den steniga stranden.

Ett uthus på en campingplats är ett måste. Brist på uthus syns i terrängen där växtligheten är frodig och mellan stenarna och i buskagen finns det toalettpapper. Uthuset bör vara tillräckligt högt ovanom havsvattennivån och tillräckligt långt ifrån stranden och utom räckhåll för vågorna. Efterkomposteringen kan man sköta i hamnen. Avfallet förs till hamnen med båt eller landvägen då marken är frusen.

De nya byggnaderna och konstruktionerna får helst vara av naturmaterial, lokalt stenmaterial, drivved, obehandlat eller vid behov värmebehandlat trä.

Det förekommer även fornminnen på Moringharun. Man kände inte till dem då campingplatsen grundades. Man antar att tältandet ändå kan fortgå, även på fornminnesplatserna. Fornminnena, som kräver skydd, kan omgärdas av ett lågt staket. Tältpinnarna kan skada forn lämningarna. En möjlig lösning istället

för tältpinnar kunde vara fasta stenar, som används som tyngder, och som har färdiga fastsättningsmöjligheter för tältens stag. Fornminnesplatsernas värde skulle också stiga i besökarnas ögon ifall det fanns en informationstavla, som berättar om fornlämningen och om dess skydd.

Korna, som betar på Jurmo, går inte ut på Moringharun eftersom näset är mycket stenigt och svårframkomligt för klövdjur. Kor passar heller inte på en campingplats, däremot kunde det finnas får. De skulle hålla den södra sidans frodiga växtlighet och Ljungen under kontroll.

Träden på Moringharun är få. Bara några enstaka, vackra rönnar förekommer. Rönnarna är värda att bevaras. De är som måttstockar i landskapet och ger en känsla av skydd.

Då man övernattar i Moringharuns vyer kan man leva sig in i forntiden

Rutterna och skyltningen

De mest använda rutterna är körvägen mellan byn och hamnen samt stigarna, som går längs med åsen. Som en fast punkt i landskapet är kyrkan, som besöks av många. Många stannar också för att beundra vyn vid kyrkan.

I hamnen, genast då man anländer till ön, finns det behov av en informationskarta, där man hittar rutter, fasta punkter och alla tjänster Jurmo erbjuder. En annan karta skulle passa vid kyrkan. Därtill behövs vägsyltning i början av stigarna och vid korsningarna.

Vägsyltningen och informationstavlorna får gärna vara låga, så att de inte är för iögonfallande i det öppna landskapet. På Jurmo lämpar sig skyltning i naturfärger och naturmaterial, t.ex. i trä.

Färjan anländer till ön också då det är mörkt. Därför är det bra att informationstavlan är belyst. Även skylten, som pekar ut Moringharun, får gärna vara belyst, så att tältarna hittar början av stigen till ön. Belysning bör användas med gott omdöme för att undvika den bländande effekten. Det naturliga ljuset och dunklet är några av de egenskaper som skapar Jurmos speciella stämning.

Pilgrimsrutten

S:t Olofs sjöled och den delen av pilgrimsrutten, som går över havet, är planerad att gå även till Jurmo, som ett överlopps stick. Vandringsrutten skulle gå från Jurmos hamn, via Sorgen, mot öst till kapellets ruiner och till kyrkan. Rutten går längs med gamla och välanvända stigar och den kan märkas ut i terrängen med några träskyltar eller med vägvisningsskyltar. Man väntar att pilgrimsrutten hämtar med sig enbart några tilläggsgäster till ön. Den utmärkta rutten visar Jurmos mångsidiga natur och kulturmiljö. Den kan locka även andra än pilgrimsvandrare att bekanta sig litet mer med ön. Rutten går inte genom de allra känsligaste och värdefullaste naturtyperna. Som undantag på åsen i öst är den nationellt värdefulla torrängen, som representerar en akut hotad naturtyp. Vid behov kan man leda rutten på sidan om växtligheten. Öster om Sorgens klubbsskog, har man dragit rutten längs med en ny, använd stig. Den gamla stigen, som finns närmare skogen, och som delvis försvunnit, skulle leda besökarna genom en äng där den skyddade bredgentianan växer.

I öst vägleds vandraren, med hjälp av skyltning, att vända om vid det gamla kapellets ruiner, så att den speciella växtligheten på Korsets strand inte utsätts för alltför hårt slitage. Rutten kan däremot gå från kapellets ruiner mot öst och Österrevets spets. Rutten är rätt lång, men vandraren kan förkorta den genom att lämna bort Sorgens del av rutten.

De viktigaste rutterna, föreslagen skyltning och rastplatser samt fornminnen

Fornminnen längs med rutten

Fornlämningarna och vandringslederna finns utmärkta på informationskartorna. Tavlorna placeras i hamnen, bredvid kyrkan och på Moringharun. Hamnens informationstavla bör vara synlig genast då man kommer från färjan eller med båt till hamnen.

Ifall man önskar, kan man märka ut fornminnena i terrängen med låga tavlor, som inte syns på långt håll i landskapet. Tavlorna och andra konstruktioner kräver regelbunden service. Det bör man vara inställd på ifall tavlorna sätts upp. Märkningen är inte nödvändig – det kan vara roligare för vandrarerna att själv hitta objekten i terrängen. Då man gör nybyggen nära fornminnena från första världskriget, bör lämningarna vara utmärkta i terrängen.

Skyltning med eftertanke och med tanke på naturen

Rutten till Estnäsets fornminnesområde kräver inte skyltning. Istället får rutten vara främst i fågelskådarnas och i de aktiva vandrarnas bruk. Rutter för fågelskådning ritas inte ut på kartor och skyltas heller inte i terrängen. Däremot kan de märkas ut som områden på kartor.

Det förekommer hotade växtarter längs med vissa välanvända rutter. Invid bestånden kan man vid behov styra vandraren att göra en liten omväg med hjälp av stenar eller grenar, som man hittar i terrängen.

Det förekommer inte officiella badstränder på Jurmo, men man kan simma nästan var som helst. För barn lämpliga, flacka sandstränder finns vid den södra stranden vid Sorgen och långt borta vid öns östra strand, där Korsets sandstrand ligger, samt vid Västerfladan i väst. På Korsets strand finns ovanliga växtarter, som är känsliga för slitage. Dessa är bl.a. sodaört och strandkvickrot. Ifall stranden börjar användas avsevärt ofta, bör man skydda växtligheten med lågt staket, som inte är ett hinder utan hjälper besökaren att notera växtligheten. Då kunde också finnas en tavla på stranden, som berättar om strandens naturtyp och be besökaren breda ut sin handduk på ett växtfritt område. Västerfladan ligger inom fågelskyddsområdet,

som är fredat från början av april till slutet av juli. På grund av fågelskyddet är användningen av den badstranden begränsad. Sorgen och andra stränder, som ligger längs med öns centrala delar, kan användas som badstränder och även till t.ex. sup-paddling och draksurfing, utan att fågellivet och naturen störs. Eftersom det inte finns officiella badstränder och inte heller tjänster, som skräpkorgar och utedass vid stränderna, kan man överväga, ifall man överhuvudtaget märker ut lämpliga badställen på kartor och med skyltar i terrängen. På informationskartorna kan man märka ut strandtypen: sand-, berg-, ängs- och stenstrand.

Ifall man inte önskar att allmänheten rör sig på vissa områden, kan man vid behov sätta upp finkänslig skyltning, t.ex. "byområde"-skylt invid stigen söder om Fårberget.

Lägnörsladan och Västerfladans sandstrand i slutet av sommaren

6. MARKANVÄNDNING OCH BYGGANDET PÅ JURMO

Det finns få lämpliga byggnadsplatser på Jurmo, då natur- och landskapsskyddet begränsar markanvändningen. Därtill finns det få platser, där jordmånen är lämplig för byggandet. I byn och vid hamnen finns det lämpliga ställen, där man kan bygga. Då man ser på byn på håll, är den inramad av bergen med Hemängen i ett centralt läge. Hamnens byggnader och bryggor bildar sin egen helhet. Hamnen ligger på en öppen plats, som är otypisk för boende, och bildar inte ett klart avgränsat område.

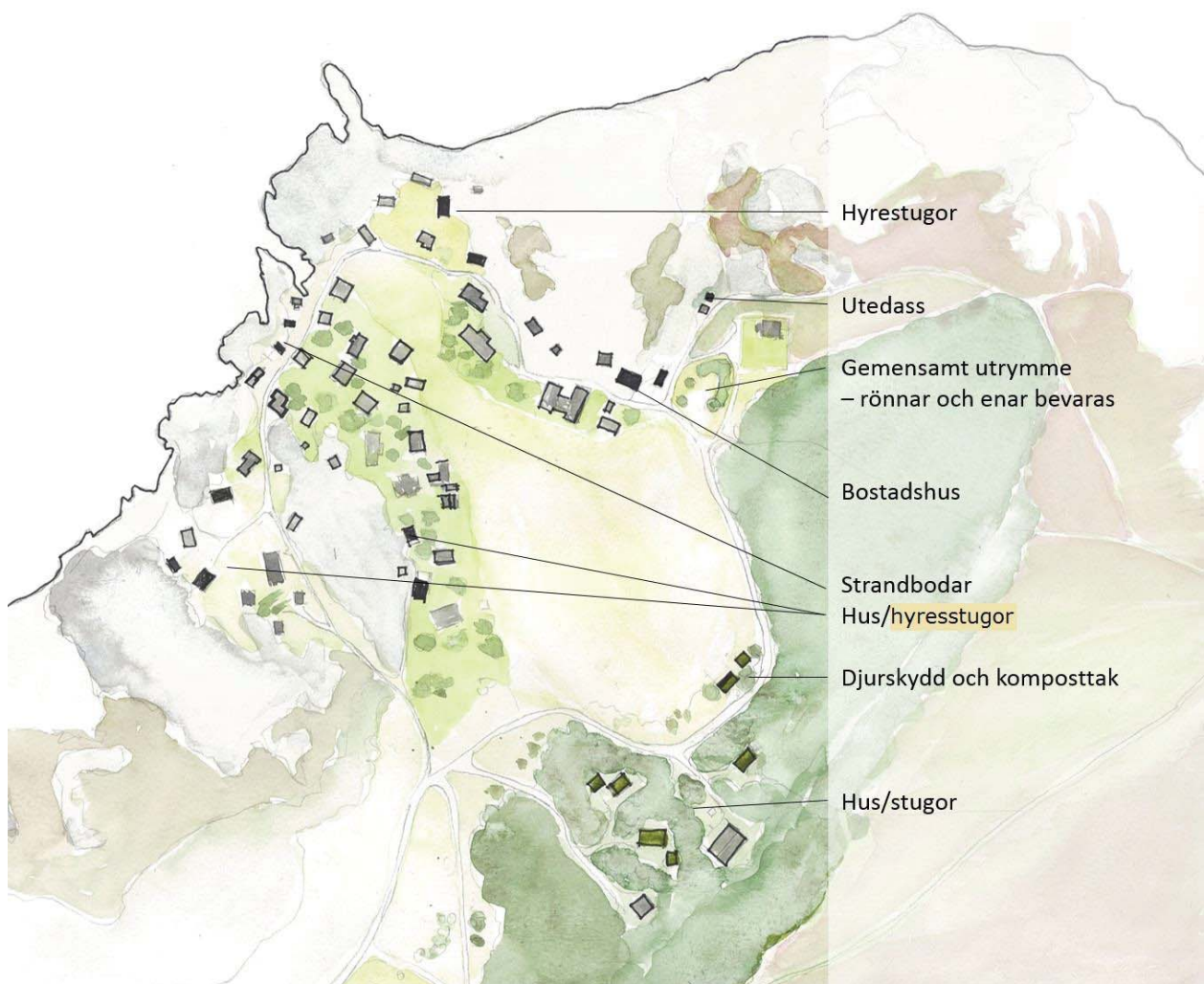
Tillbyggnad av Jurmos by

Byn syns på långt håll i landskapet. Det är typiskt för boende i yttre skärgården och på Jurmo. Husen i byn är av olika storlek, men till sitt formspråk passar de ihop och formar en tät grupp. Enbart kyrkan ligger för sig själv vid gränsen till byn och den öppna heden. Kyrkan har länge varit den byggnad, som legat högst och synats längst bort. Idag ligger det röda huset vid Kvärnbacken lika högt och är lika framträdande i landskapet som kyrkan. Från byn och från Sorgen sett lägger man märke till det tornförsedda Jurmo Inn, som ligger i tallskogen. Då man kommer närmare huset, försvinner det in i skogen.

Husen i byn bildar en harmonisk helhet, fastän de är av olika åldrar och reparations- och tillbyggnadssätten är från olika årtionden. Alla hus har sadeltak och träfodring, som ger en enhetlig bild av byn. Husen, som är av olika storlek, och fasadernas mångsidiga, fastän dock främst traditionella, färgval erbjuder variation.

Man kan bygga nytt i byn genom att utvidga det nuvarande byggområdet. Ängens södra kant är redan mycket tätbebyggd, men bland stugorna vid Hembergets västra kant och nära Norrgrannas, förekommer det potentiella byggplatser. Byggnaderna bör placeras och dimensioneras så att ingen av dem dominerar mer än någon annan i landskapet. Genom att bygga nära Kvärnbackens hus, fogas huset samman med byns övriga byggnadsbestånd och gör bybildet enhetlig.

Att bygga stugor och egnahemshus i skydd av skog eller strandskog, är ett modernare sätt att bygga. I yttre skärgården och i gammal kulturmiljö känns det sättet främmande. Ifall man vill bygga i skogen, borde husen placeras gärna närmare vägen och helst i en grupp, tillsammans med de hus, som redan finns. Stilen borde vara densamma som används i byn. Husen bör ha sadeltak och dimensionen på byggnaden bör vara traditionell.

Förslag på platser där man kan placera nya byggnader i byn

I byns södra delar kan man bygga till hus och stugor. På ritningen är de nya avbildade i mörkare röd ton.

Vy mot Norrgrannas. Till vänster ligger fågelstationen och till höger, dvs. norr om byvägen, ligger platsen för ett nytt hus.

Byns yttre områden och skötseln av dem

Det är bra att låta bergen förbli till hälften allmänna uteområden och till största delen obebyggda. De ängar och delar av hedar, som har viktiga naturvärden, bör lämnas obebyggda. Skyddet av dessa områden förhindrar dock inte att man går på dem eller spendera tid på dem. En lämplig mängd slitage kan däremot gynna vissa värdefulla växtarter. Därtill behövs landskapsskötsel, som röjning av enar och bete.

Ängen sparas som ett öppet landskapsrum, med byn runtomkring. Ängen är den enda av öns ytor, som lämpar sig för odling och därför är det viktigt att hålla den obebyggd. Man kan odla hö, säd och andra åkerväxter på ängen, samt använda det som betesområde, grönsaksland och som tillfällig sportplan eller som ett fält för evenemang. Ängens luddhavretorräng, som ligger i ängsytans sydvästra del, sköts genom slåtter eller med bete. Även de fuktigaste områdena bör skötas på samma sätt. Det lönar sig att hålla största delen av ytan växttäckt. Då kan den binda näringsämnen och förhindra att de rinner ut i havet.

Vid Ängens södra kant, invid vägen, där det växer enar och träd, kan man bygga små och låga byggnader, som inte stör i landskapet. Sådana är t.ex. skydd för djur. Här kan också finnas en kompost, som behövs för efterkompostering av avfall från utedass. På samma ställe kan man också kompostera djuravföring och hysesstugornas bioavfall. Den färdiga komposten kan utnyttjas på odlingsområdena. Torrängarna och de övriga värdefulla ängsytorna gödslas inte.

Det skulle vara lämpligt med ett allmänt uteutrymme nära kyrkan, där man kan sätta sig ner och vila samt använda som samlingsplats. Det behövs också ett utedass nära kyrkan. Enbuskagen sparas som skydd för fåglarna, men den delen av ängsytan där det växer hallon, kan man hålla lågklippt.

Hamnen utvecklas

I hamnen finns ett litet berg med omgivning, som är ett lämpligt område för bostadshus. Markytan är här tillräckligt högt ovanom havsytan. Platsen är också landskapsmässigt sett ett naturligt ställe för ett litet nytt samhälle. Även idag passar en tätbebyggd och klart avgränsad by in i ytterskärgården. Norr om byvägen skulle man placera byggnader, som behövs i arbetet, inom skärgårdsnäringsen och för turismen.

Hamnens och Rävärnässets terräng är till största delen låglänt och därför känslig för översvämning och vågor och lämpar sig inte för boende. Däremot kunde man placera lider, skjul och andra kalla byggnader, som är utan ström, nära stranden på en byggnadshöjd på två meter från havsytan. Det kräver dock att byggnadsgrunderna är starka och klarar av vågor och vind.

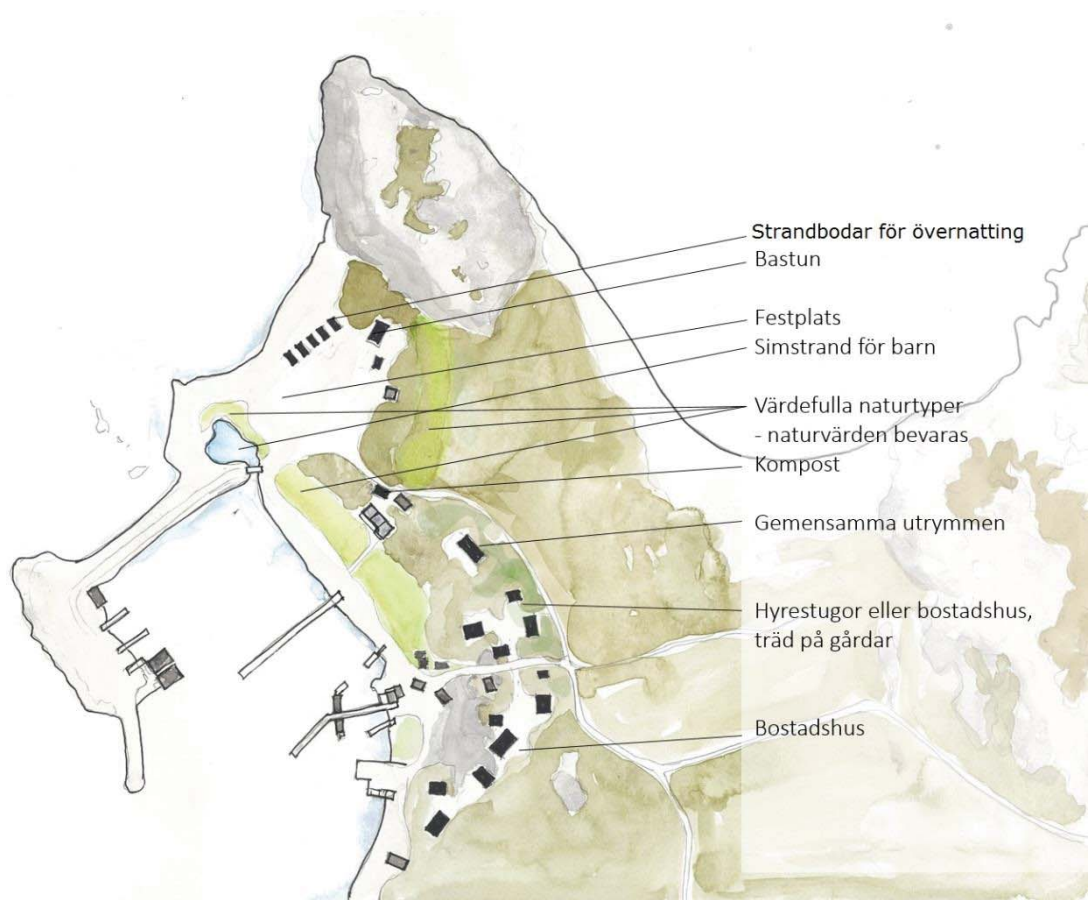
Det finns önskemål om möjligheter att erbjuda turister tilläggstjänster i hamnen. Hyddor, som är byggda på traditionellt vis, som kan användas för många olika ändamål och som är anpassningsbara, kan erbjuda övernattningsmöjligheter för personer med mindre krav. För övernattning behövs egna underlag eller hängmattor. Vid behov kan hyddorna användas som lager eller, under sommaren, som företagslokaler eller arbetsutrymmen. Hyddorna kunde hyras ut åt lägerskolor, talkoarbetare och åt företag för uppfriskningsdagar. Enkla och billiga övernattningsmöjligheter, nära de tjänster Jurmo erbjuder, kunde locka sådana, som kommer på korta besök, att stanna längre.

I brist på badstränder i hamnen, simmar man direkt från båtarna och från båtbyggarna. En badstrand, som lämpar sig för barn, kunde göras vid den lilla gölen, som ligger bredvid vågbrytaren. Den värdefulla och lågväxande havsstrandsväxtligheten, som finns invid gölen, kunde gärna bevaras. Gölen rensas, den grävs djupare och formas eventuellt en aning, så att djupet förblir under en meter även på det djupaste stället och stränderna är flacka. Man gräver en grund kanal från gölen till hamnbassängen. Man kan täcka gölens botten med finare naturgrus. Det finns inte någon speciell badplats för vuxna, men de som är simkunniga hittar säkert lämpliga badställen vid stenstränderna.

Det förekommer fina, små ängar på Rävärnäs, varav en del representerar hotade naturtyper. Hamnens äng är också viktig för fågellivet. Man strävar efter att bevara ängarnas naturvärden, genom att leda stigarna ytterom ängsyterna.

Vyn från Högberget mot hamnen. Nära färjefästet är några boningshus skisserade. Norr om dem har man skissat några byggnader, som hör ihop med arbete och turism

En liten by kunde utvecklas i hamnen

Sorgen

Vid Sorgens strand finns ett litet område, som är kollektiv egendom. Den är en del av ett fantastiskt strandlandskap. Det finns dock inte avsikter att grunda ett naturskyddsområde här. Sorgen är och har varit Jurmobornas båtstrand. Tidigare har större båtar uppbevarats på Sorgenkläpparna, där det också funnits byggnader för dem. Sorgenkläpparna hör till Natura 2000-området.

Det lilla begränsade och kollektiva området på Sorgen, är ett låglänt strandområde, som lämpar sig dåligt för byggandet. Ifall man vill bygga t.ex. skjul för båtar på stranden, bör man se till att de inte förflyttas av strandens naturkrafter. Anspråkslösa byggnader passar bäst in i landskapet. Som exempel är strandboden, som ligger på nationalparkens sida. Byggnadens storlek och naturliga färg passar in i omgivningen. Fastän boden syns på långt håll i det öppna landskapet, stör den inte vyn. Ifall man bygger något, rekommenderas som byggmaterial naturmaterial, ss stenar, som finns på stället, drivved eller trämaterial, som är obehandlat, värmebehandlat eller behandlat med t.ex. Roslagin mahonki.

Ifall man vill ha byggnader och verksamhet på öns södra del, bör man sköta om övervakningen och brandsäkerheten.

Strandbod nära Sorgens strand

Byggnadernas bygghöjd och grundandet

Enligt Pargas stads byggnadsordning, är den lägsta tillåtna bygghöjden 2,40 meter från havsytan. Invid stranden bör man till det tillägga risken för vågsvall. Som undantag är båtskjul och andra byggnader, som får bli våta under översvämningar och då vågorna är höga.

Som synlig husgrund i Jurmos miljö, lämpar sig en stenfot eller knutstenar av natursten

Att jämna ut marken, göra bankar och sluttningar skulle se främmande ut på Jurmo. Även ett mindre omarbetande av markytan skulle synas bra i det öppna landskapet. Därför rekommenderas det att låta markytan runt byggnaderna förbli i så naturligt tillstånd som möjligt och inte heller göra förändringar i lutningen då man bygger i sluttningar. Då ser gården naturlig ut och landskapet bibehålls intakt. Markytan bör dock formas så att den lutar tillräckligt ut från huset, så att vattnet leds bort.

En grund av natursten ser stabil ut och tål fukt.

Jurmos själ i byggandet

Den stämning, som finns i de traditionellt byggda skärgårdsmiljöerna, grundar sig på olika behov, de byggnadsmaterial och tekniker man haft tillhanda och på behovet att skydda sig mot fukt och vind. Som grund finns klassiska byggnadsstilar. På dem finns det nya, modernistiska formspråket och ersättande byggnadsmaterial.

Nybyggen bör anpassas till den nuvarande miljön, genom att använda traditionella och naturenliga byggnadsmaterial, färger och mått.

Byns färglandskap representerar olika tidevarv, men den röda och gula färgen är de dominerande. Även nyare gröna, svarta och grå byggnader passar in. Mångsidig färganvändning ger en glad ton, men märkbart skarpere toner, än vad som hittills använts, kunde avvika för mycket från helheten. Klarvit ton kan kyrkan ha ensamrätt till.

Hamnens byggnader är röda, förutom den grå strandboden, som ligger lite på sidan om. Rödmylletoner och obehandlat grått trä är att fortsättningsvis föredra. Nya boningshus kan också ha andra toner, men helst från en mer traditionell palett, som exempelvis gulmylla eller varm vit färg.

För att hålla vyn enhetlig är träfodring, som fasadmateriäl, att föredra. Dessutom ger det ett gott skydd åt husets konstruktioner i olika väderförhållanden. Grå, bilad stockyta kan användas som fasad speciellt på ekonomibygnader och på byggnader utanför byn. Även andra jordnära material, som kalk- och lerappning och rödtegel kan passa in.

För att husen skall få en lugn stämning vore det bra att dela in speciellt stora fönster i första hand med symmetriska fönsterbågar.

Vårkvällens toner vid byns strand

Stenmur i byn

Byggandet och skötsel av gårdar

Byns gårdar är öppna och tydliga. Ytorna är täckta med gräsmatta och några vackert formade träd, fruktträd och buskar förekommer. Gårdarna på Jurmo är knappt anlagda, stenlagda och de har heller inte klara gränser. Dyligt enhetligt gårdsbyggande, som passar in i landskapet, är att rekommendera i byn.

På en stenig ö är det naturligt att använda stenmaterial i gårdsbyggandet, ss i t.ex. stenmurar. Det lönar sig att spara den gamla och artrika gräsmattan och torrängsvegetationen. Vid behov kan man jordslå vegetationen på ett annat ställe under tiden man bygger.

Säckvis med mylla hämtas från fastlandet, eftersom det är ont om matjord på ön. Då man hämtar jord och växter bör man försäkra sig om att man inte samtidigt hämtar med sig invasiva, främmande arter och sjukdomar, som kunde bli ett hot mot öns natur. Inhemskt plantmaterial kan anses vara säkert och, för det mesta också, tåligt. Ett säkrare sätt, än att hämta jord utifrån, är att använda mylla, som bildats genom kompostering på ön.

Träd och buskar mjukar upp stämningen runt byggnadsgrupperna, dämpar vindstyrkan och skapar ett angenämt mikroklimat. Med tanke på nybyggen lönar det sig även att lämna trädplantor att växa på hamnens byggområde.

Även belysningen inverkar på stämningen i den byggda miljön och på hur platserna känns. I Jurmos naturnära miljö passar det att ljuskällan är, förutom naturljus, bara den belysning, som strömmar ut genom fönstren. Som gårdsbelysning kan man använda lågt placerade lampor, som har en svag ljusstyrka. Dyliga passar t.ex. för att lysa upp början på en stig. Arbetsbelysning är en sak för sig och används efter behov. Det behövs belysning i hamnen, med det är angenämt att inte använda för mycket belysning, så att inte ljuskontrasten och den bländande effekten gör det omkringliggande landskapet osynligt och så att känslan av rymd försvinner.

Bekanta växter som gårdsträd på Jurmo ss enar, tallar och rönnar.

En stilig tall i hamnen. Man sparar träden i samband med eventuellt byggande i hamnen

Utedass och komposter

Mylla och kompost, som passar som gödsel, kan man få av växtavfall, kökets bioavfall, kreatursgödsel och från utedassen. Avfallen från utedassen bör efterkomposteras på ett lämpligt avstånd ifrån brunnar. För det mesta krävs ett minst 100 meters avstånd. Komposten bör vara täckt, så att inte regnvattnet sköljer näringsämnen ner i marken och i vattendragen. En större kompost bör ha ett fast botten och kanter, eller åtminstone en bakvägg, så att det är enklare att med traktorskopa ta upp av materialet. Kompostmylla kan användas för växtodling då den komposterats ett år.

Att utnyttja komposter och bioavfall minskar på mängden transporter fram och tillbaka, sparar på energi och minskar på klimatpåverkan.

Bryggor och strandbyggnader

Man bör inte ändra på strändernas former inkluderande hamnens strand. Längs med bystranden har man flyttat på stenar så pass att man grundat lämpliga ställen för båtar. Det kan man göra i fortsättningen också, men större ingrepp, som förändrar strandens naturliga form, ss att göra raka linjer och räta vinklar, bör undvikas.

Bystranden

Brandsäkerhet

Det regnar sällan på Jurmo och växtligheten är torr och antänds lätt. Elden kan lätt sprida sig längs med den torra ljungheden och branden kan pyra i den torra marken. Löpbränning minskar på brandfaran, då den torra ljungen brinner bort och ger plats åt friskt och levande bestånd.

Man bör undvika att göra upp eld under torra perioder fastän man inte utlyst brandfara. Det är förbjudet att göra upp eld överallt på naturskyddsområdet. Antalet eldstäder bör i fortsättningen också begränsas till de två redan förekommande. Den ena ligger i hamnområdet på ett välövervakat ställe och den andra på Moringharun, varifrån elden inte har möjlighet att sprida sig till andra ställen på ön. Man kan på sommaren rekommendera att tältare använder campingkök istället för eld.

Byföreningen har planerat att dra en havsvattenslang över Ängen och sätta upp brandposter nära husen.

Ett levande Jurmo

På Jurmo är det viktigt för både människans och naturens framtid, att ön förblir bebodd och att där är bra för alla åldrar att leva och jobba.

Naturen på Jurmo är imponerande. Varenda ett steg på ön är en upplevelse och sinnet får ro i landskapet. Jurmo erbjuder mycket redan som så. Det kan hända att Jurmoborna själva ibland längtar till livligare miljöer, men för besökare behövs inte något ”-land”, något lånat.

En stund på Jurmo och den jäktade människan landar åter på sina egna ben. Ön skulle passa utmärkt för lägerskolor och till arbetsplatsers uppfriskningsdagar. Att bekanta sig med traditionell näringsverksamhet eller t.o.m. ha möjlighet att pröva själv, skulle kunna vara ett intressant äventyr. Enkel livsstil, möjlighet att själv bära sitt vatten från brunnen och värma upp stugan, är upplevelser. Erfarenheten att man klarar sig, ger en skön känsla.

Djurskötsel och bara att vara i närheten av husdjur, är en upplevelse. Herdeveckorna, som förverkligas bl.a. i nationalparker, är mycket populära. ”Herden” betalar för uppehållet och till uppgifterna hör att se till att fåren har vatten och att stängslen är hela. Det finns mer villiga deltagare till skärgårdens landskapsvårdsläger och skräpinsamlingsläger än vad det finns lediga platser. Många vill hjälpa till och göra något konkret.

Det finns säkert vänner av Jurmo, som vill prova på att bo på ön, att ta ett sabbatsår eller jobba på distans, ifall det var möjligt att hyra bostad. Kanske skulle hen bli en ny Jurmobo.

Jag önskar Jurmos by, kultur, befolkning och natur ett långt liv!

